

С.В. Кудін,
кандидат юридичних наук, доцент
(Академія праці і соціальних відносин)

Дослідження історії вітчизняного кримінального права XI–XVIII ст. у працях А.І. Яковліва

Ключові слова: творча спадщина А.І. Яковліва, вітчизняне кримінальне право XI–XVIII ст., джерела вітчизняного кримінального права XVIII ст., розвиток вітчизняного кримінального права в XI–XVIII ст.

Період розвитку незалежної України, становлення національної правової системи закономірно сприяв посиленню вченими уваги до правової спадщини українського народу, об'єктивному дослідженню ними різноманітних історико-правових проблем. Особливо варто наголосити на актуальності досліджень у сфері історії українського кримінального права. Важливий внесок у розробку вітчизняною історико-правовою наукою зазначеної проблематики зробив зарубіжний український вчений, професор, згодом – ректор Українського Вільного університету в Празі, дійсний член Наукового товариства ім. Т. Шевченка А.І. Яковлів.

Дослідження його наукової спадщини актуалізується ще й тим фактом, що до сьогодення праці цього талановитого вченого ґрунтовно не вивчались. На превеликий жаль, навіть і у сучасних умовах розвитку вітчизняної історико-правової науки фактично відсутні праці, в яких би було повноцінно та багатоаспектно проаналізовано розмаїття наукових здобутків А.І. Яковліва. Як справедливо зазначають автори праці “Мала енциклопедія етнодержавства”, “Роль Яковліва ... ще не знайшла належного відображення у літературі як в Україні, так і в діаспорі, відповідні бібліографічні праці фактично відсутні...” [1, 909]. Враховуючи зазначене вище, вважаємо, що дослідження наукової спадщини А.І. Яковліва є в умовах

розвитку сучасної вітчизняної історико-правової науки актуальним.

Проблема даної статті полягає у необхідності визначити зміст поглядів А.І. Яковліва на характер, сутність вітчизняного кримінального права XI – XVIII ст.

Визначена у даній статті проблема у вітчизняній науці не дістала належного вивчення. Постаті цього вченого присвячені статті та короткі публікації Я. Падоха “Предмет історії українського права в УВУ й його викладачі” (1983), С. Кривенка “Андрій Яковлев” (1992, 2000), В.А. Потульницького “Нариси з української політології (1819–1991) (1994), В. Ульяновського “Історик права і громадський діяч” (1996), Н. Сизої “Копні суди та здійснення ними судочинства в Україні” (2000), В. Горака “Андрій Яковлев” (2002), І.Б. Усенка “Яковлів Андрій Іванович” (2002). Більшість з них висвітлює біографію вченого, у працях же В.А. Потульницького та В. Горака, хоч і міститься системний аналіз творчих здобутків А.І. Яковліва, дослідженню поглядів вченого на історію вітчизняного кримінального права як один із напрямів його наукової діяльності не було приділено уваги.

Метою даної статті є визначення змісту поглядів А.І. Яковліва на характер, сутність вітчизняного кримінального права XI–XVIII ст. Досягнення даної мети дозволить більш повно і чітко оцінити наукову спад-

щину А.І. Яковліва, основні, суттєві риси його концепції щодо історії вітчизняного кримінального права.

Багатоманітний і яскравий творчий доробок професора УВУ А.І. Яковліва у галузі дослідження історії вітчизняного кримінального права XI–XVIII ст. міститься у кількох його працях. Зокрема, такими, в яких він висловив свої погляди на основні моменти історії вітчизняного кримінального права, слід, на нашу думку, вважати “До питання про генезу копних судів на Україні” (1928), “Впливи старочеського права на право українське литовської доби XV–XVII в.” (1929), “Околиці (округи) копних судів XVI–XVIII вв. на Україні” (1929), “Про копні суди на Україні” (1930), “До історії кодифікації українського права XVIII в.” (1939), “Німецьке право в працях українських правників XVIII ст.” (1942), “Нові джерела кодексу: “Права, по котормь судитися Малоросійській Народъ” (1944), “Український кодекс 1743 року “Права, по котормь судитися малоросійській народъ” (1949), “Українське право. Історичний нарис” (1988).

Слід, на нашу думку, коротко охарактеризувати світоглядну концепцію А.І. Яковліва, адже його погляди на історію вітчизняного кримінального права знаходяться з нею у прямому зв’язку. Зокрема, А.І. Яковлів серед українських емігрантів-вчених був одним з найбільш яскравих представників національно-державницького напрямку. Як справедливо зазначає В.А. Потульницький, “Андрій Яковлів свою концепцію української державності пов’язував з історичним правом української нації, за якою визнавав домінуючу роль у заснуванні й діяльності держави” [2, 287]. В. Горак наголошує, що одним з таких доказів є те, що А.І. Яковлів “...простежує... походження, розвиток українського права із самих стародавніх періодів історії України” [3, 297].

Одним з складових елементів його світоглядної концепції було базування поглядів на діалектично-матеріалістичному підході до історії права. В. Горак справедливо підмічає, що “у більшості своїх праць дослідник завжди підкреслює очевидний

зв’язок між реальними правовими засадами і конкретними потребами суспільства” [3, 290–291]. Подібним чином дослідник розглядав не тільки історію вітчизняного кримінального права, але й українське звичаєве процесуальне право, генезис копних судів в Україні, інші правові явища. Яскраво цей підхід відобразився у працях, присвячених копним судам в Україні. Зокрема, говорячи про повільну еволюцію правових норм у добу після Київської Русі, вчений вбачає причину цього у слабкості державних інституцій, економічному занепаді, наслідках монголо-татарського нашествия [4, 9], причини утворення копних округ полягали у площині “...особливих соціально-економічних умов устрою й побуту українського народу за давніх часів” [5, 12]. Так само вчений розглядав правові явища не у статично, а динамічно, у постійному розвитку. Блискуче це виявилось при розгляді історії вітчизняного кримінального права, українського звичаєвого процесуального права, копного права тощо. А.І. Яковлів діалектично розглянув появу копного права (до доби формування норм Руської Правди), його розвиток (за часів Київської Русі, у польсько-литовський період, у добу Гетьманщини) та занепад (у XVIII ст.) [6, 163–165].

Слід наголосити і ще на одній складовій світоглядної концепції А.І. Яковліва – він був представником історичної школи права; в основному, притримувався поглядів, які у свій час висловили Г. Гуго, К. Савіньї, Г. Пухта. Як і зазначені вчені, А.І. Яковлів дотримувався думки про базовість поняття народу, народного духу, правосвідомості народу як провідних чинників формування і розвитку права. Вчений підкреслює важливість і виняткову значущість звичаєвого права: “Основним і найважливішим джерелом українського права є неписане звичаєве право, що утворилося шляхом постійного дотримання протягом віків народних звичаїв та підпорядкування звичаєвим правилам правного життя й побуту” [7, 230]. А.І. Яковлів був переконаний у силі правових звичаїв українського народу і вважав, що вони в Україні існували досить довгий

час: виникнувши ще до доби Київської Русі, правові звичаї були зафіксовані у Руській Правді, існували у Литовсько-Руській державі, ними керувались під час здійснення судочинства у Гетьманщині [8, 91–93].

Як зазначалося вище, світоглядна концепція А.І. Яковліва вплинула на його погляди стосовно історії вітчизняного кримінального права XI–XVIII ст. Найбільш плідними є його здобутки при вивченні кримінального права Гетьманщини, яке він дослідив, характеризуючи “Права, за якими судиться малоросійський народ” (1743 р.). Разом з тим, у працях історика права містяться дослідження як окремих норм правових пам’яток, що відобразили кримінальне право, так і понять та інститутів кримінального права більш ранніх періодів. Зокрема, А.І. Яковлів обґрунтовано пояснив статті Руської Правди про вбивство “огнищанина”, “княжа мужа”, сплату “дикої віри”, “головництва”. Він дійшов висновку, що “наведені статті... зовсім не встановлюють кругової поруки чи відповідальності перед тим, хто має право на відшкодування за вбитого” [4, 4]. Як вважає дослідник, Руська Правда лише передбачає сплату віри мешканцями “верві” у випадку, якщо ті відмовляються шукати злочинця, головництво ж взагалі сплачує особисто вбивця.

Цікавими є думки дослідника щодо існування звичаю кровної помсти. Як вважає А.І. Яковлів, спочатку помста не була обмеженою і мстилась одна родина на іншій родині – звідки своє походження має злочинець. Але з часом, з розвитком культури, налагодженням добросусідських відносин “...необмежені акти помсти... стали вважатися шкідливими, загрозливими спокою й порядку” [4, 6]. Тому, на думку вченого, виникають спочатку правові норми, які обмежують помсту, пізніше – замінюють її грошовою карою, нарешті – зовсім забороняють. Як зазначає А.І. Яковлів, “норми Руської Правди про криваву помсту відносилися до пізнього періоду родинного побуту...”, тобто вони обмежували помсту, при синах же Ярослава помста вже була скасована і замінена викупом [4, 7].

А.І. Яковлів звернув увагу і на кримінальне право українських земель у період їх перебування у складі Литовсько-Руської держави. Так, він охарактеризував поняття злочину, що існувало у ті часи, зазначивши, що не було різниці між злочином і цивільним правопорушенням, “...з карного вчинку ще не виділено було елементу публічного, на злочин дивилися не з точки погляду порушення загально-громадської безпеки та державного правопорядку й спокою, а з точки погляду степені матеріальної шкоди, звязаної з карним вчинком” [6, 153].

Але, як вже зазначалося вище, А.І. Яковлів у значенні дослідника історії вітчизняного кримінального права виявив себе при вивченні кримінального права Гетьманщини за Кодексом 1743 р. Загалом, вчений присвятив Кодексу 1743 р. кілька праць, серед яких слід виділити “До історії кодифікації українського права XVIII в.” (1939), “Нові джерела кодексу: “Права, по которим судиться Малоросійській Народ” (1944) та “Український кодекс 1743 р.” (1949). Аналіз зазначених праць дозволяє зробити висновок, що своє дослідження А.І. Яковлів проводив за трьома напрямками: 1) досліджував джерела Кодексу 1743 р.; 2) аналізував його норми за структурними елементами пам’ятки – главами; 3) провадив дослідження норм Кодексу 1743 р., виходячи з галузевого принципу. Така система дослідження сприяла досягненню кількох цілей – по-перше, з’ясуванню загальних джерел норм Кодексу 1743 р., у тому числі, норм кримінального права; по-друге, конкретизацію джерел залежно від норм, що містились у кожній з глав Кодексу 1743 р. Нарешті, вказана система дозволила вченому охарактеризувати основні поняття та інститути кримінального права, що знайшли відображення у різних главах правової пам’ятки.

Серед джерел Кодексу 1743 р. А.І. Яковлів справедливо виділяє офіційно визнані і додаткові, які комісія з укладання Кодексу 1743 р. мусила була замаскувати. До такого висновку вчений дійшов, блискуче поєднуючи “...спеціально-юридичний аналіз з традиційним текстологічним, повною мірою

використовуючи переваги такого підходу” [1, 909]. До офіційних джерел дослідник відносить Литовський Статут, пам’ятки німецького права (“Саксонське Зерцало”, “Артикули права Магдебурзького” П. Щербича, “Право Хелмінське” П. Кушевича, збірку “Порядок” Б. Гроїцького), джерела українського права, зокрема, звичаєве право та гетьманське законодавство, джерела російського законодавства (доби Петра I, Анни Іванівни) [9, 36–42, 50–51].

Цікаву з точки зору новизни становить та частина праці А.І. Яковліва, в якій він досліджує додаткові джерела Кодексу 1743 р. Такими він визнає виключно джерела німецького походження, які “...комісія використала й цитувала під текстом, але про них не згадала в своїх звітах та в передмові до Кодексу. Вкінці...належать джерела, які Комісія використала, але не подала з них цитат” [9, 40]. До першої групи, на його думку, відносились невеликий трактат латинською мовою Я.К. Церазина “Енхїрїдїон” та праця Б. Гроїцького “Оборона сирїт та вдів”. Нарешті, до джерел, з яких не було подано Комісією цитат під текстом Кодексу 1743 р., А.І. Яковлів відносить “Speculum Saxonum” М. Яскера та три книги з кримінального права німецького криміналіста Б. Карпцова [9, 46–47, 49–50; 10, 72–74, 76–77].

Аналіз норм правової пам’ятки за главами дало вченому змогу встановити джерела кожної з глав, що повністю або у тій чи іншій мірі містили норми кримінального права. Вивчення наукового доробку вченого доводить, що на кримінальне право Кодексу 1743 р. вплинули Литовський Статут, деякі джерела німецького права, українське звичаєве право. А.І. Яковлів стверджує про різний вплив вказаних джерел. Зокрема, німецьке право мало як позитивне значення (вдосконалення понять, термінології, визначень), так і негативне (реципованими виявились нові види кар, система покарань стає більш жорстокою). А.І. Яковлів підкреслює значну роль як джерела українського звичаєвого права: “Але головна роля українського звичаєвого права виявлялася в тому, що воно було використане кодифікаторами для зміни, пояснення й доповнення

матеріалу, запозиченого з чужих джерел, а головне – для пристосування цього матеріалу до місцевих умовин життя й побуту” [9, 110].

Відмінне знання мови XVIII ст., чітке розуміння змісту та сутності юридичних понять, термінів і конструкцій, поєднання філологічного аналізу та спеціально-юридичного методу дало змогу вченому достатньо повно дослідити основні поняття та інститути кримінального права за Кодексом 1743 р. Він поділив кримінальне право на загальну та спеціальну частини, включивши до загальної частини такі поняття та інститути як покарання, стадії вчинення умисного злочину, співучасть, обставини, що виключають злочинність діяння, або пом’якшують відповідальність, давнини притягнення до відповідальності. Спеціальна частина містила види злочинів.

Провадження дослідження за вказаними вище напрямками дало змогу А.І. Яковліву у цілому охарактеризувати кримінальне право за Кодексом 1743 р. Зокрема, основною рисою вітчизняного кримінального права він вважає суперечливий характер засад правової пам’ятки, який виявився у зіткненні провідних ідей німецького кримінального права, Литовського Статуту та українського звичаєвого права.

Особливо ці протиріччя виявились при формуванні системи покарань та принципів покарання. Як вважає А.І. Яковлів, домінуючим поглядом на злочин і покарання був релігійний, тому кара – відплата за гріх проти Бога. Тому-то у Кодексі 1743 р. часто використовується принцип таліону. Разом з тим, “...комісія ввела в Кодекс інший, модерніший принцип карної політики – застрашуючі кари...” [9, 150].

На думку вченого, з Литовського Статуту була запозичена градація кар за соціальним становищем винного, проте впливовими залишались давньоукраїнські майнові кари – “головщина”, “нав’язка” тощо. Жорстокість окремих видів покарань, запозичених з німецьких джерел та Литовського Статуту (смертна кара, тілесні покарання), пом’якшувалась як на нормативному рівні, так і у судовій практиці. Так,

“...Комісія в кількох випадках застосувала принцип умовного засудження, керуючись правосвідомістю українського народу...”, вона “...в багатьох випадках не визначала зовсім ані форми, ані виду кари й полишала на волю суду встановити кару за вільним своїм розсудом...” [9, 150].

Іншою характерною рисою було зіткнення публічного та приватного елементу у понятті злочину. Така подвійність, на думку вченого, призводила до того, що принцип публічного інтересу домінував у релігійних та політичних злочинах, приватний – у злочинах проти особи та її власності [9, 151]. Нарешті, вчений відзначає високу юридичну техніку Кодексу 1743 р. порівняно з Литовським Статутом, Соборним Уложенням 1649 р. та деякими західно-європейськими кодексами [11, 70].

Окрім систематичного дослідження кримінального права, його характеристики, А.І. Яковлів у кількох спеціальних працях намагався вирішити проблему впливу іноземного права на вітчизняне. Зокрема, він дослідив вплив чеського та німецького права. У цьому плані цікавою є його праця «Впливи старочеського права на право українське литовської доби XV–XVI в.» (1929), в якій вчений порівнював правові норми та терміни, що містились у чеських та українських джерелах, причому він унікав філологічних питань, “...обмежуючись лише порівнянням слів і термінів з чисто юридичного погляду” [12, 39]. Як видно з аналізу роботи А.І. Яковліва, для порівняння він використав такі збірки чеського права як “Книга старого пана з Розенберка” (1320–1330 рр.), “Виклад права земського чеського пана Андрія” (кінець XIV ст.), “Кодекс земський” (1500 р.), “Права міські королівства Чеського” (кінець XV ст.) та деякі інші.

Застосування порівняльно-правового методу, відмінне знання середньовічної чеської актової мови дало змогу вченому дійти дуже важливих висновків. По-перше, він констатував факт впливу чеського права на українське, що виявилось, насамперед, у Литовському Статуті усіх трьох редакцій. Причому цей вплив відобразився у двох

напрямах: запозичення правових норм та, більшою мірою, — юридичної термінології. По-друге, дослідник довів, що редактори використовували термінологію двома способами: по-перше, із дотриманням чеської транскрипції, по-друге – із її заміною на транскрипцію слів литовсько-руської мови. Нарешті, А.І. Яковлів виявив, що запозичення відбувалось двома шляхами: перший – через литовських, білоруських або українських письменних людей та чехів, що проживали в Литовсько-Руській державі і були ознайомлені із місцевою мовою; другий – через Польщу [12, 60–62, 78–79].

Достатньо цікавою й оригінальною за висновками є праця вченого “Німецьке право в працях українських правників XVIII ст.” (1942). В ній А.І. Яковлів висвітлює проблему впливу німецького права на право Гетьманщини XVIII ст. (у т.ч. і кримінального). Зокрема, він поділив правові пам’ятки Гетьманщини на дві групи. До першої він відніс ті, в яких “... автори брали за джерело усю сукупність “прав малоросійських”, тобто як Литовський Статут, так і німецьке право, вміщене в правних книгах Яскера, Щербича й Троїцького” [13, 22]. Ними, на думку А.І. Яковліва, були “Процес краткий приказной” (1734 р.), “Права малоросийские з книг Статута, Саксона и Порядку выписанные” (1744–1757 рр.), “Суд и росправа в правах Малоросийских” (1750–1758 рр.), “Краткой Свод Статута” (кінець XVIII ст.). Разом з тим, вчений наголошує, що існували пам’ятки, “...які мали своїм предметом виклад тільки німецького права” [13, 22]. Це, зокрема, “Короткий показчик Магдебурзького права” (середина XVIII ст.) та “Кратко выписано з прав малоросійських книги “Порядку”, з “Артикулов Права Магдебурзького”, “Права Цесарського...” (середина XVIII ст.). Як вважає дослідник, у вказаних пам’ятках були викладені основні принципи німецького права, причому автори намагались сформулювати їх у вигляді цитат, “...систематичних викладів, чи, нарешті, у формі коротких тез...” Важливим висновком вченого є його думка про те, що німецьке право у XVIII ст. уявлялось як складова частина “малоросійського права” [13, 31].

Отже, на підставі сказаного вище можна зробити наступні висновки:

1. Дослідження А.І. Яковлівим історії вітчизняного кримінального права XI–XVIII ст. слід розглядати у контексті розвитку української історико-правової науки, як його важливий етап.

2. Дослідження вченим історії вітчизняного кримінального права XI–XVIII ст. ґрунтувалось на його світоглядній позиції, основними складовими елементами якої були: національно-державницький характер наукової творчості; діалектично-матеріалістичний підхід до історії права; орієнтація на провідні ідеї історичної школи права. Важливими методами дослідження вченим історії вітчизняного кримінального права були метод історизму, філологічного аналізу, логічний, спеціально-юридичний, порівняльно-правовий.

3. Дослідження історії вітчизняного кримінального права у вказаних хронологічних рамках А.І. Яковлів проводив за таким критерієм як державність на українських землях. Тому ним виділено період Київської Русі, Литовсько-Руської держави та Гетьманщини. Найбільш розробленим слід визнати кримінальне право Гетьманщини за Кодексом 1743 р. Разом з тим, вчений зробив значний внесок у дослідження українською історично-правовою наукою таких складних проблем як ймовірність існування кругової поруки за вчинення злочину або зміст кровної помсти у кримінальному праві

Київській Русі, характер поняття злочину у кримінальному праві українських земель, що перебували у складі Литовсько-Руської держави.

4. А.І. Яковлів ґрунтовно охарактеризував кримінальне право Гетьманщини за Кодексом 1743 р., виявивши такі його риси: суперечливість основних засад системи покарань та принципів покарання як наслідок протиріччя між провідними ідеями німецького карного законодавства, Литовського Статуту та українського звичаєвого права; співіснування публічного та приватного елементів у понятті злочину; висока юридична техніка, що відобразила основні поняття, терміни, конструкції кримінального права.

5) Важливим напрямом дослідження вченим історії вітчизняного кримінального права XI–XVIII ст. було визначення його джерел. А.І. Яковлів переконливо довів, що значущим джерелом Литовського Статуту було чеське середньовічне право. Слід наголосити, що важливого значення як джерела Кодексу 1743 р. вчений надавав не тільки Литовському Статуту або українському звичаєвому праву, але й німецькому карному законодавству. Разом з тим, вчений підкреслював, що суворість покарань, яка стала наслідком рецепції норм німецького права, нівелювалась у судовій практиці звичаєвим правом, що відобразило такі характерні риси правосвідомості українського народу як гуманізм та демократизм.

Список літератури:

1. Мала енциклопедія етнодержавства / НАН України, Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького. – К.: Вид-во “Тенеза”; Вид-во “Довіра”, 1996. – 942 с.
2. . . Нариси з української політології (1819–1991): Навч. посібник / В.А. Потульницький. – К.: Либідь, 1994. – 320 с.
3. . Андрій Яковлів // Історіографічні дослідження в Україні / В. Горак ; відп. ред. Ю.А. Пінчук. – К.: НАН України, Ін-т історії України, 2002. – Вип. 12: Визначні постаті української історіографії XIX–XX ст.
4. . До питання про генезу копних судів на Україні / А. Яковлів // Життя і право. – 1928. – Ч. 2.
5. . Околиці (округи) копних судів XVI–XVIII вв. на Україні / А. Яковлів // Життя і право. – 1929. – Ч. 1.
6. . Про копні суди на Україні / А. Яковлів // Науковий ювілейний збірник Українського університету в Празі, присвячений панові Президентові Чеськословенської рес-

публіки проф. др. Т.Г. Масарикові для вшанування 80-тих роковин його народження. – Прага, 1930. – Ч. 2.

7. . Українське право. Історичний нарис / А. Яковлев. – Мюнхен, 1988.
8. . Українське звичаєве процесуальне право / А. Яковлів // Український В. Університет в Празі в роках 1926–1931. – В Празі: Державна друкарня в Празі, 1931.
9. . Український кодекс 1743 року “Права, по котрымъ судится малоросійській народъ” / А. Яковлів // Записки Наукового Товариства імени Шевченка. – Мюнхен: Кооперативне вид-во “Заграва”, 1949. – Т. CLIX. – 210 с.
10. . Нові джерела кодексу: “Права, по котрымъ судится Малоросійській Народъ” / А. Яковлів // Праці Українського Історично-Філологічного Товариства в Празі. – 1944. – Т. 5.
11. . До історії кодифікації українського права ХVІІІ в. / А. Яковлів // Праці Українського Історично-Філологічного Товариства в Празі. – 1939. – Т. 2.
12. . Впливи старочеського права на право українське литовської доби ХV–ХVІ в. / А. Яковлев. – Прага: Накладом Українського Університету в Празі, Державна Друкарня в Празі, 1929. – 81 с.
13. . Німецьке право в працях українських правників ХVІІІ ст. / А. Яковлев. – Відбитка з Наукового Збірника т. ІІІ Українського В. Університету в Празі. – Прага: Накладом Українського Вільного Університету в Празі, 1942.

РЕЗЮМЕ

В статье исследуется изучение А.И. Яковливым истории отечественного уголовного права XI–XVIII в. Доказано, что основой исследования ученым уголовного права есть национально-государственный характер его научного творчества, диалектико-материалистический подход к истории права, ориентация на ведущие идеи исторической школы права.

Наиболее разработанным А.И. Яковливым является уголовное право Гетьманщины по Кодексу 1743 г., что отобразилось в определении ученым источников уголовного права и его характерных признаков. Также А.И. Яковлив сделал значительный вклад в исследование украинской историко-правовой наукой сложных проблем истории уголовного права Киевской Руси и украинских земель, которые находились в составе Литовско-Русского государства.

SUMMARY

The article deals with the research of the national criminal law in XI – XVIII centuries carried out by Yakovliv A.I. The author of the article proves that the national and state character of the scholar’s scientific activity, the dialectics and materialist approach to the history of law, the leading ideas of historical studies of law are the basis of his research in criminal law.

The Hetmanshchyna’s criminal law according to the 1743 Code is the most developed Yakovliv’s research which was reflected in the scholar’s definition of the criminal law sources along with their main features.

Yakovliv A.I. also greatly contributed into Ukrainian historical and law science research of complex problems in the criminal law history of Kyivska Rus and the Ukrainian lands which were a part of Lithuanian – Russian State.

Рекомендовано кафедрою теорії та історії держави і права

Подано 27.11.08